

Natasha Fairbairn, Maria Assunta Pimpinelli, Thelma Ross, *FIAF-ov priručnik za katalogizaciju pokretnih slika* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2017), 263 str.

Hrvatski prijevod priručnika za katalogizaciju audiovizualnoga gradiva objavljen je svega godinu dana nakon objave originalnog izdanja *The FIAF Moving Image Cataloguing Manual*, kojemu su autorice Natasha Fairbairn, Maria Assunta Pimpinelli i Thelma Ross. Hrvatsko izdanje priredila je Linda Tadic, a na hrvatski su prevele Iva Brajković, Snježana Šute i Lucija Zore. Prvotna ideja projekta bila je prevesti prvu verziju priručnika objavljenju 1991. godine: *The FIAF Cataloguing Rules for Film Archives*, ur. Harriet W. Harrison (München: Saur, 1991), međutim u međuvremenu je objavljena revidirana verzija, koja je u konačnici i prevedena.

FIAF-ov priručnik za katalogizaciju pokretnih slika objavljen je u izdanju Hrvatskog državnog arhiva. Prvi je i zasad jedini prijevod nekog stručnog teksta iz područja filmske arhivistike kod nas i taj podatak sam po sebi već govori o važnosti ovog projekta za razvoj filmske arhivistike u Hrvatskoj. Doduše područje filmske arhivistike u Hrvatskoj do prije desetak godina u svojem izdavačkom aspektu bilo je iznimno plodno. Vjekoslav Majcen autor je cijelog niza naslova koji opisuju i katalogiziraju pojedine dijelove kolekcije hrvatskog filmskog arhivskoga gradiva, istraživački je pokrio vrlo različite segmente, od obrazovnog do eksperimentalnog i namjenskog filma, uređivao je godišnje kataloge i redovitu rubriku u sklopu Hrvatskog filmskog ljetopisa. Mato Kukuljica bio je više posvećen organizaciji rada samog arhiva, međutim njegova knjiga o zaštiti i restauraciji filmskoga gradiva zapravo je odličan pregled cjelokupnog područja, od povijesti filmskih arhiva općenito pa do povijesti samog Hrvatskog filmskog arhiva i svih praktičnih aspekata djelovanja jedne takve institucije. Prijevodom ovog priručnika zapravo se željelo ponovno pokrenuti izdavačku aktivnost u tom području s jedne strane, i s druge nadopuniti prazninu, jer je sad prvi put jedan specijalizirani priručnik za obradu audiovizualnoga gradiva dostupan i na hrvatskom jeziku, štoviše ovo je prvi prijevod takvog priručnika u regiji.

Način katalogizacije filmskoga gradiva inspiriran je načelima korištenim pri katalogizaciji bibliotečnoga gradiva. Organizacija International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) objavila je 1977. prvi priručnik za obradu audiovizualnih materijala: *ISBD(NBM): International Standard for Bibliographic Description for Non-Book Materials*, pa je za izradu starije verzije FIAF-ova priručnika iz 1991. taj priručnik poslužio kao model, koji je zatim prilagođen i proširen kako bi zadovoljio specifične zahtjeve pri obradi filmskoga gradiva. Posebno tijelo unutar FIAF-a Cataloguing and Documentation Commission odlučilo se 2004. za reviziju postojećeg priručnika, prvotno osmišljenog za "analogni svijet bez računala", pa je provedena anketa među članstvom kako bi se definirali problemi i potrebe u vezi s katalogizacijom gradiva unutar audiovizualnih arhiva. Ta nova revidira-

na verzija priručnika stoga je nastala iz potrebe da se katalogizacija audiovizualnoga gradiva prilagodi velikim tehnološkim promjenama u audiovizualnom sektoru, koje bitno utječu na svakodnevne prakse katalogizacije, konzervacije i korištenja gradiva, te da se ujedno uskladi sa aktualnim normama za opis spomenutoga gradiva.

Nova verzija priručnika koristi pojmove iz CEN-ove norme za kinematografska djela za oblikovanje ključnih elemenata zapisa pokretnih slika, pa se prvi dio priručnika, uz početno poglavlje koje se odnosi na uvodne napomene, sastoji od još tri velika poglavlja koja se odnose na spomenute pojmove, konkretno djelo, varijantu, prikaz i jedinicu.

U poglavlju *Uvodne napomene* definiraju se svrha i područje primjene priručnika. Definiraju se zatim ključni elementi opisa te predstavljaju različiti višerazinski modeli opisa. Osim smjernica koje se odnose na sam sadržaj, nude se i smjernice za način prezentacije podataka, uglavnom sukladne pravilima ISBD-a.

Poglavlje *Djela i varijante pokretnih slika* preciznije definira pojmove djela i varijante, razgraničava ih, opisuje i definira njihove odnose s ostalim pojmovima. Detaljno se opisuju metapodatci kojima se mogu opisati spomenuti pojmovi, preporuča se uporaba kvalifikatora i primjena međunarodnih normi prilikom unošenja podataka.

Poglavlje *Prikazi pokretnih slika* definira koncept prikaza i dva kriterija temeljem kojih se razgraničavaju prikazi: promjene s obzirom na kontekst izdavanja i promjene u formatu. Ovdje se definira i opisuje cijeli niz tehničkih parametara čije je određivanje nužno za razlikovanje prikaza istog djela ili varijante. Također se definiraju odnosi između prikaza i djela i/ili varijanata s jedne strane, te jedinica s druge.

Poglavlje *Jedinice pokretnih slika* definira pojam jedinice, elemente opisa i odnose s drugim pojmovima. Također se navodi cijeli niz tehničkih podataka koje je potrebno utvrditi kako bi se adekvatno opisala svaka jedinica, te se, kao i u ranijim poglavljima, preporuča primjena međunarodnih normi prilikom unošenja podataka.

Drugi dio priručnika sastoji se od niza dodataka u vezi s određenim elementima opisa. Prvi je *Dodatak A – Naslovi i vrste naslova*, koji daje opće smjernice za navođenje naslova, definira vrste naslova te daje upute za dodjeljivanje i kreiranje naslova, praksu koja je u katalogizaciji filmskoga gradiva, za razliku od katalogizacije primjerice srodnog bibliotečnoga gradiva, dosta česta.

Dodatak B – Bilješke katalogizatora definira načine unošenja tog tipa informacija koje ne spadaju nužno u predviđena polja ili druga područja opisa. *Dodatak C – Izvori informacija* sadržava uputnicu na prvo poglavlje unutar kojeg se definiraju primarni i sekundarni izvori informacija i njihova relevantnost.

Opsežni *Dodatak D – Popisi značajki* sadržava primjere značajki različitih elemenata opisa. Riječ je o zaista raznolikom skupu informacija, od značajki koje se odnose na vrstu opisa djela/varijante, te na izvršitelje i događanja u vezi s istima, zatim značajki koje se odnose na vrste prikaza, na cijeli niz karakteristika vezanih za fizički opis prikaza ili jedinice, te za vrste izvršitelja vezanih za prikaz ili jedinicu. Zatim su navedene značajke u vezi s načinom izdavanjem prikaza i događajima povezanih s produkcijom, te popisi značajki vezanih za laboratorijske, konzervacijske i evaluacijske postupke, te postupke preuzimanja, procjene stanja i eventualno restauracije unutar arhivske ustanove. Obraden je i način iskazivanja odnosa na razini sadržaja između različitih entiteta, tj. djela, varijante, prikaza i jedinice. Na kraju je ponuđena i shema za kategorizaciju gradiva kojemu je potrebno dodijeliti naslov i za koje nije uvijek jednostavno nedvojbeno odrediti vrstu djela.

Dodatak E – Agregati ili skupni entiteti objašnjava različite tipove skupnih entiteta, način njihova formiranja i naslovljavanja, te opisuje različite modele zbirnih i proširenih agregata.

Dodatak F – Dodatne informacije o ažuriranju priručnika opisuje faze u razvoju projekta izrade priručnika, zatim pojašnjava odnose između dokumenata na kojima se priručnik temelji, uspoređuje nekoliko definicija termina *djelo*, *varijanta*, *prikaz* i *jedinica* te definira osnovne funkcije kataloga audiovizualnoga gradiva.

U poglavlju *Dodatak G – Usporedba elemenata opisa* usporedno se navode elementi opisa kako se koriste u tri različita dokumenta: normi za kinematografska djela EN 15907, *FIAF Cataloguing Rules* iz 1991. i *FIAF-ovu priručniku za katalogizaciju pokretnih slika*.

Dodatak H – Registracija prava/autorskog i srodnih prava / prava intelektualnog vlasništva definira pravni okvir za svaki pojedini entitet djelo/varijantu, prikaz i jedinicu, te daje sugestije o vrstama informacija u vezi s pravnim kontekstom koje je potrebno zabilježiti prilikom katalogizacije.

U poglavlju *Dodatak I – Primjeri kataloških zapisa koji sadržavaju ključne elemente opisa na različitim razinama hijerarhije* navedeni su primjeri kataloških zapisa filmskog i televizijskoga gradiva. Potom slijedi *Dodatak J – Bibliografija* i *Dodatak K – Popis elemenata opisa*.

Jedan je od velikih izazova pri prevođenju jednog ovakvog teksta usklađivanje terminologije, tj. dobar dio termina u ovom je slučaju trebalo naprosto proizvesti jer drugih izvora koji se bave tom tematikom na hrvatskom jeziku ima malo, a spomenute norme iz kojih su preuzeti svi osnovni termini nisu prevedene na hrvatski jezik. Treba navesti i dvije krupnije greške do kojih je došlo prilikom prijevoda i tiska: na stranici 21 greškom je otisnut neuređeni prijevod, pa korištena terminologija nije u skladu s ostatkom priručnika, a posljednje dvije stranice (str. 261-262, *Dodatak K*) greškom nisu prevedene.

Unatoč tomu ovaj priručnik može poslužiti kao koristan alat svim stvarateljima i imateljima audiovizualnoga gradiva koji aktivno brinu o svojim kolekcijama. Također je ključan alat u provedbi projekata usmjerenih na očuvanje i osiguravanje dostupnosti hrvatske audiovizualne baštine, od projekata digitalizacije nadalje. Na prvi pogled može se učiniti da je krug potencijalnih korisnika jednog ovakvog priručnika dosta uzak, međutim s obzirom na sve veću prisutnost tehnologija u svakodnevnicima, audiovizualno gradivo postaje sve zastupljenije čak i u kolekcijama arhivskih ustanova koje nisu specijalizirane za čuvanje te vrste gradiva, pa je posljedično i krug potencijalnih korisnika u stalnom porastu.

Lucija Zore